

Niobliaduu i promy o melkarauie
Tamu Promotowos oraz Ddekoroutae

15. 12. 2008

Przewodnicząca
Rady Dyscypliny Nauki Prawne
prof. dr hab. Bożena Gronowska

Dr hab. Joanna Kruczalak-Jankowska,
profesor Uniwersytetu Gdańskiego
Katedra Prawa Handlowego

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Ochocińskiej pt. „Skarga pauliańska w postępowaniu upadłościowym” napisanej pod kierunkiem dra hab. Konrada Zacharzewskiego, prof. ALK oraz dr Aleksandry Sikorskiej- Lewandowskiej jako promotora pomocniczego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu

I. Uwagi ogólne

Zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki [Dz. U. nr 65, poz. 595, ze zm.] rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, jak też umiejętność samodzielnego prowadzenia przez niego pracy naukowej.

II. Ocena rozprawy doktorskiej

Temat rozprawy został wybrany i sformułowany prawidłowo zarówno z teoretycznego jak i praktycznego punktu widzenia. Autorka poddała analizie problematykę skargi pauliańskiej w postępowaniu upadłościowym. Rozważania dotyczące określenia specyfiki tej instytucji w prawie upadłościowym osadziła Autorka na tle obecnych poglądów doktryny i orzecznictwa dotyczących skargi pauliańskiej uregulowanej w kodeksie cywilnym oraz ogólnych regulacjach prawa upadłościowego.

Jest to tematyka, która podlega ciągłym zmianom i ma doniosłe znaczenie praktyczne. Z tego względu opracowanie Doktorantki stanowi interesujący i ważny głos wypełniający istniejące zapotrzebowanie w tym zakresie. Praca Doktorantki ma w

dużym stopniu charakter opisowo-porządkujący, jednak liczne wnioski i postulaty *de lege ferenda* znajdują się w rozdziałach dotyczących *stricte* problematyki skargi pauliańskiej w postępowaniu upadłościowym.

Podstawowym celem badawczym, jaki postawiła w pracy Doktorantka jest „prezentacja kształtu tej instytucji w trakcie postępowania związanego z niewypłacalnością dłużnika z akcentem na różnice między akcją pauliańską w postępowaniu upadłościowym oraz poza nią” (s. 25). Za cel pracy uznać należy także ocenę regulacji prawnych *de lege lata* oraz sformułowanie postulatów *de lege ferenda*, chociaż można wyrazić rozczarowanie, że Autorka nie podjęła próby przygotowania konkretnych propozycji. Taką praktykę spotyka się w doktoratach i na ogół podnosi ona ogólną wartość pracy.

W pracy posłużono się głównie metodą dogmatyczno-prawną. Wybór tej metody należy uznać za prawidłowy ze względu na charakter analizowanej problematyki badawczej. Badaniom oraz wykładni poddane zostały polskie oraz unijne regulacje normatywne dotyczące analizowanej tematyki badawczej. W ramach badań prawnoporównawczych wykorzystała Doktorantka wybrane regulacje porządków prawnych państw narodowych UE, skupiając się jednak głównie na analizie ustawodawstwa polskiego, co należy uznać za uzasadnione.

Co do prawidłowości układu recenzowanej rozprawy można mieć zastrzeżenia, gdyż rozprawa składa się aż z piętnastu rozdziałów i brakuje w niej ostatecznego podsumowania. Jednak pomimo osadzenia głównej tematyki na bardzo szerokim tle ogólnym, praca ma charakter syntetyczny, napisana została w sposób klasyczny, a założone cele zostały osiągnięte.

W pracy Doktorantki można w zasadzie wyodrębnić trzy części. Pierwsza, na którą składają się rozdziały I – IV, obejmuje rozważania Autorki o charakterze ogólnym na temat prawa upadłościowego, a zwłaszcza ogólnych uregulowań instytucji bezskuteczności i zaskarżania czynności prawnych upadłego w postępowaniu upadłościowym. Rozważania te mają charakter głównie opisowy, ale dowodzą ogólnej wiedzy Doktorantki w zakresie prawa upadłościowego. W części drugiej zajmuje się Autorka problematyką instytucji zaskarżania czynności prawnych w wybranych obcych

systemach prawnych UE i w prawie modelowym UNCITRAL (rozdziały V- VI). Natomiast trzecia część pracy poświęcona została właściwej tematyce pracy czyli skardze pauliańskiej w postępowaniu upadłościowym (roz. VIII- XV).

W rozdziale pierwszym, Doktorantka scharakteryzowała w sposób ogólny istotę upadłości i postępowanie upadłościowe. Na początku tego rozdziału wyjaśniła i uporządkowała terminologię, którą następnie posługiwała się w rozprawie. Rozdział ten ma charakter opisowy, wprowadzający i informacyjny.

W rozdziale drugim Doktorantka poddała szczegółowej analizie instytucję bezskuteczności i zaskarżania czynności prawnych upadłego w trakcie postępowania upadłościowego. Także ten rozdział ma głównie charakter opisowy. Co prawda, dowodzi on ogólnej wiedzy Doktorantki w zakresie Prawa upadłościowego, ale np. uwagi na temat zdolności upadłościowej wydają się mocno odbiegać od głównego tematu badawczego podjętego w pracy. Za interesujące można uznać w tym rozdziale rozważania Autorki na temat bezskuteczności i zaskarżania czynności prawnych w kontekście przygotowanej likwidacji (s. 60-61). Słusznie zauważa tu Autorka, że do sprzedaży w trybie tzw. *pre-packu* może dojść także w sytuacji, gdy dłużnik dokonał czynności in *fraudem creditoris*. W takiej sytuacji przedmiotem *pre-packu* nie będzie przedmiot bezskutecznej lub podlegającej zaskarżeniu czynności prawnej. Słuszne są także poglądy Doktorantki na temat praktycznych skutków takiej sprzedaży.

W kolejnym rozdziale trzecim Doktorantka omawia instytucję bezskuteczności i zaskarżania czynności prawnych upadłego w kontekście postępowania restrukturyzacyjnego. Pomimo, że w zasadzie problematyka postępowania restrukturyzacyjnego nie mieści się w tematyce rozprawy, to przekonująco uzasadnia Autorka konieczność analizy zagadnień związanych z datą zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości dla możliwości uznania czynności prawnych upadłego dokonanych z pokrzywdzeniem wierzyciela za bezskuteczne (s. 75-76). Stawia tezę, że „W sytuacji, gdy wniosek o ogłoszenie upadłości po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego zostanie odrzucony bądź postępowanie w przedmiocie ogłoszenia upadłości zostanie umorzone zachodzi niebezpieczeństwo upływu terminu na uznanie za bezskuteczne czynności prawnych upadłego” (s. 87). Na końcu tego rozdziału dokonuje Autorka krytycznej analizy oceny regulacji (s. 91-92).

W rozdziale czwartym przeanalizowała Doktorantka ogólne regulacje bezskuteczności i zaskarżania czynności prawnych w prawie upadłościowym. Drobiazgowo przeanalizowała Doktorantka w tym zakresie literaturę przedmiotu powstałą na gruncie prawa upadłościowego, od 1934 r. poczynając, oraz na gruncie kodeksu cywilnego. Za interesujące należy uznać tu rozważania Autorki na temat przesłanek subiektywnych i obiektywnych niezbędnych do wykazania w celu uznania czynności prawnej upadłego za bezskuteczną (s. 103-105). Ciekawy jest także podrozdział dotyczący bezskuteczności przelewu wierzytelności przyszłej (s. 107 - 108) oraz opisujący problemy nadpłynności masy upadłości w kontekście bezskuteczności czynności prawnych upadłego (s. 134-137), a także dopuszczalności podniesienia zarzutu nadpłynności masy upadłości.

Kolejne rozdziały piąty i szósty poświęciła Doktorantka tematyce bezskuteczności i zaskarżania czynności prawnych upadłego w wybranych obcych porządkach prawnych państw członkowskich UE. Prezentuje tu Autorka podobieństwa i różnice między regulacjami, konstatując, że w szczególności w zakresie skargi pauliańskiej rozbieżności dotyczą czasu dokonania kwestionowanej czynności prawnej. Istnieją prawodawstwa, które nie przewidują ograniczenia możliwości podważenia czynności prawnych ze względu na czas dokonania czynności. Najkrótszy przewidziany termin wynosi natomiast dwa lata (s. 146). Ostatecznie stawia Doktorantka tezę, że „Rozwiązania przyjęte przez polskiego ustawodawcę nie odbiegają od sposobu regulacji problemu związanego z możliwością kwestionowania czynności prawnych upadłego w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej”(s. 147).

Odnosząc się do problemu harmonizacji zasad kwestionowania czynności prawnych upadłego, opowiada się Autorka za jej dokonaniem, a to głównie z tego względu, że stanowiłaby ona szansę na rozwiązanie problemów związanych z określeniem jurysdykcji krajowej oraz prawa właściwego (s.152).

Rozdział siódmy poświęciła Doktorantka analizie właściwości sądu do rozpoznania sprawy o uznanie czynności prawnej upadłego za bezskuteczną. Rozważała tu czy sądem właściwym w tym przypadku powinien być sąd cywilny czy gospodarczy (s.190 i nast.). Postawiła tu Autorka ostateczną tezę, że „ Wobec tego, że sprawa ta nie

należy do kognicji sądu upadłościowego nie można przyjąć, że stanowi ona sprawę gospodarczą w szerokim rozumieniu” (s.195).

Rozdziały VIII – XV odnoszą się już ściśle do tematu pracy. Rozdział VIII zatytułowała Autorka „Legitymacja czynna w procesie pauliańskim”. Przedstawiała tu Autorka pozycję prawną syndyka jako osoby legitymowanej czynnie do wytoczenia powództwa pauliańskiego. Prowadząc rozważania na temat kontynuacji przez syndyka procesu pauliańskiego wszczętego przez wierzyciela, zgłosiła postulaty *de lege ferenda* np. zmiany brzmienia przepisu art. 133 ust.1 p.u. poprzez wykreślenie zdania drugiego przewidzianego w tej jednostce redakcyjnej (s. 211), a także przedstawiała własne opinie w kwestiach budzących kontrowersje w doktrynie (s. 212, 214, 217). Za interesujące uznać można także zawarte w tym rozdziale rozważania Autorki na temat terminów do wytoczenia powództwa pauliańskiego (s. 215-219).

Rozdział IX poświęciła natomiast Doktorantka rozważaniom na temat legitymacji biernej w procesie pauliańskim. Jej rozważania na temat statusu prawnego osoby trzeciej i czwartej w procesie pauliańskim należy uznać za ciekawe i głęboko analityczne, a wnioski zaprezentowane za prawidłowo osadzone w systemie prawa. Rozdział ten ma także duże znaczenie praktyczne ze względu na coraz częściej dochodzone roszczenia od osób czwartych w procesach pauliańskich w postępowaniach upadłościowych. Interesujące są także poglądy Autorki na temat wyzbycia się uzyskanej korzyści na legitymację bierną w przepisach prawa upadłościowego (s. 238-241).

Rozdział X poświęciła Doktorantka sytuacji prawnej wierzycieli w trakcie procesu pauliańskiego, w tym dopuszczalność zmiany osoby pełniącej funkcję syndyka. Staje tu na stanowisku, że „gdy syndyk zaniedbuje obowiązki związane ze skorzystaniem z instytucji skargi pauliańskiej w postępowaniu upadłościowym wierzyciele mogą wystąpić z wnioskiem o zmianę osoby pełniącej funkcję syndyka” (s. 257). Wyciąga tu Autorka dalej idące wnioski, że takie zaniechanie może stanowić podstawę odpowiedzialności porządkowej syndyka” (s. 259), a także odpowiedzialności odszkodowawczej (s. 263).

Natomiast w rozdziale XI poddała Autorka drobiazgowej analizie odrębności materialnoprawne w zakresie powództwa pauliańskiego w postępowaniu

upadłościowym względem przepisów kodeksu cywilnego. Wyraża tu pogląd, że sam fakt ogłoszenia upadłości stanowi jedynie jeden z możliwych przejawów niewypłacalności w rozumieniu art. 527 KC i nie przesądza o pokrzywdzeniu wierzycieli poprzez dokonanie czynności prawnej. Za tezami wyrażonymi w orzecznictwie powtarza słusznie, że dla wykazania przez powoda powiązania między niewypłacalnością dłużnika, a dokonaniem przez niego czynności prawnej, pomocne może być ustalenie powiązania czasowego i funkcjonalnego między ogłoszeniem upadłości a dokonaniem zaskarżonej czynności prawnej (s. 275)

Odmienność regulacji powództwa pauliańskiego w kodeksie cywilnym i w regulacji ustawy Prawo upadłościowe staje się przedmiotem badań Doktorantki także w rozdziale XII, w którym porusza kwestie konsekwencji prawnych uwzględnienia powództwa pauliańskiego. W rozdziale tym prezentuje wiele ciekawych i nowatorskich tez. Zgłasza tu także postulat *de lege ferenda* uregulowania problemu nakładów poniesionych przez osobę trzecią w razie przekazania do masy upadłości środków pochodzących wyłącznie od osoby trzeciej. Należy tylko żałować, że nie przedstawiła Doktorantka żadnych konkretnych propozycji w tym zakresie (s. 302).

Równie interesujące są rozważania prowadzone przez Doktorantkę na temat pobierania pożytków z przedmiotu bezskutecznej czynności prawnej. W podsumowaniu zgłasza Doktorantka postulat *de lege ferenda* uregulowania przez ustawodawcę tej kwestii, także tutaj nie sformułowała jednak Autorka konkretnej propozycji.

W bardzo krótkim rozdziale XIII poruszyła Autorka problem kosztów procesu pauliańskiego, natomiast rozdział XIV poświęca zarzutowi pauliańskiemu w postępowaniu upadłościowym. Wskazuje przykłady, w których ogólnie możliwe jest podniesienie zarzutu pauliańskiego, rozważa dopuszczalność podniesienia tego zarzutu w postępowaniu upadłościowym, a także jego skutki.

Ostatni XV rozdział poświęciła Autorka instytucji skargi pauliańskiej w postępowaniu upadłościowym wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej.

Podsumowując, należy ocenić, że założone cele recenzowanej rozprawy zostały osiągnięte i że Doktorantka, w wyniku dokonania pogłębionej, krytycznej analizy

regulacji prawnych odnoszących się do skargi pauliańskiej w postępowaniu upadłościowym, sformułowała wiele tez i wniosków cząstkowych *de lege lata* i *de lege ferenda*. Pracy naukowej Doktorantki należy przypisać twórczy oraz nowatorski charakter. Zaprezentowane przez Autorkę tezy przedstawiają istotną wartość naukową.

W tym zakresie została zatem spełniona przesłanka do nadania jej stopnia naukowego doktora.

III. Ocena wiedzy teoretycznej Doktorantki

Doktorantka zgromadziła i przestudiowała dostępne pozycje z polskiej literatury przedmiotu. W pracy odwoływała się także do regulacji prawnych wybranych państw UE oraz literatury zagranicznej. Chociaż problematyka rozprawy jest ściśle powiązana z polskimi regulacjami, to zakres dokonanej przez Doktorantkę analizy literatury obcojęzycznej należy uznać za wystarczający, a zarazem wzbogacający treść rozprawy.

W pracy przeanalizowała także Doktorantka bardzo wnikliwie dostępne orzecznictwo sądów polskich (w tym orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych) oraz Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Jak wskazano powyżej, Doktorantka osadziła swoje rozważania na temat skargi pauliańskiej w postępowaniu upadłościowym, na szerokim tle uregulowania skargi pauliańskiej w kodeksie cywilnym. W obszernym i starannym opracowaniu Doktorantka dowodzi swojej rzetelnej wiedzy w zakresie prawa, a w szczególności prawa upadłościowego.

IV. Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Recenzowane opracowanie należy ocenić także pozytywnie pod względem warsztatowym. Recenzowaną rozprawę cechuje zwięzłość myśli; nie ma w nim powtórzeń, czy zbędnych wątków pobocznych. Zaprezentowane wnioski są logiczne i wynikają z poprzedzających je rozważań. Prowadzone rozważania dokumentowane są rzetelnie źródłami.

Jak wspomniano już w pkt. I recenzji temat rozprawy został wybrany i sformułowany prawidłowo zarówno z teoretycznego jak i praktycznego punktu widzenia. Tezy zaprezentowane w rozprawie zostały poparte przekonującymi

argumentami. Zebrana, jak podkreślono wcześniej, obszerną i wyczerpującą badane zagadnienie, literaturę przedmiotu Doktorantka poddała starannej, wnikliwej oraz krytycznej analizie. Przeprowadzona analiza dowodzi wysokich umiejętności Doktorantki w tym zakresie.

Doktorantka bardzo dobrze posługuje się językiem prawniczym. Rozprawa jest napisana językiem komunikatywnym, a prowadzone wywody są przejrzyste i zrozumiałe dla czytelnika. Drobne błędy literowe pojawiają się sporadycznie.

Za mankament rozprawy uważam jednak brak jakiegokolwiek formy zakończenia, w którym Doktorantka przedstawiłaby najważniejsze wnioski wynikające z przeprowadzonych rozważań, zwłaszcza, że nie dokonuje Autorka także podsumowań poszczególnych rozdziałów. Wartość pracy podniosłoby także sformułowanie konkretnego brzmienia przepisów odpowiadających sformułowanym przez Doktorantkę propozycji *de lege ferenda*. Niemniej jednak, z pełnym przekonaniem można stwierdzić, że recenzowana rozprawa doktorska także w zakresie wiedzy teoretycznej Doktorantki, jak i umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, stanowi opracowanie interesujące i wartościowe, a jako takie spełnia wymogi ustawy, o której mowa w pkt. I.

V. Wniosek końcowy

Wyrażając przekonanie, że rozprawa doktorska mgr Karoliny Ochocińskiej w pełni odpowiada wymaganiom określonym w art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach i tytule naukowym, wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony. Zgłoszone uwagi krytyczne mają wyłącznie charakter polemiczny i nie wpływają na ogólną pozytywną, ocenę pracy.

